

Stockholm 2 juni 2022

KLYS remissyttrande över Region Gävleborgs kulturplan 2023-2026

KLYS har tagit del av Region Gävleborgs remissversion av regional kulturplan för perioden 2023-2026 (dnr: KKN 2020/273), och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter. Flera avsnitt i yttrandet avslutas med sammanfattande punktlister med KLYS förslag till korrigeringar eller kompletteringar.

1 Inledning

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges kulturskapare i kulturpolitiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bildkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, t ex konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet.

En av KLYS viktigaste frågor, som även gäller i arbetet med regionala kulturplaner och kultursamverkansmodellen, är att principen om armlängds avstånd används och värnas. Denna princip har skapats för att konsten ska kunna stå fri från politiska viljor och är av yttersta vikt för att konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas och att demokratiska samtal ska kunna ske i samhället. Enligt principen ska konstnärliga och kvalitativa bedömningar inte göras av den politiska sfären utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper. KLYS bevakar också bl a hur konstnärlig kvalitet och utveckling får utrymme, hur mångfalden inom kulturen främjas samt balansen mellan kultur- och aspektpolitik av olika slag.

KLYS vill påminna Region Gävleborg om att det i regeringens konstnärspolitiska utredning som presenterades våren 2018 konstateras att "förutsättningarna för konstnärer att etablera sig och verka i landets regioner behöver förbättras"¹ – något som fortfarande år 2022 är aktuellt att beakta, inte minst mot bakgrund av pandemin. Vi vill i sammanhanget också hänvisa till KLYS yttrande² över den statliga återstartsutredningen³, samt till KLYS valprogram⁴, där KLYS anger sina prioriteringar för ett starkt kulturliv efter pandemin.

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmares Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR

Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm • klys@klys.se • www.klys.se

¹ *Konstnär – oavsett villkor?*, SOU 2018:23, sid 406

² <https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/KLYS-yttrande-over-Aterstartsutredningen-SOU-2021-77.pdf>

³ Från kris till kraft; SOU 2021:77

⁴ https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/2202_KLYS_Valprogram2022_A4_final-2.pdf

2 Övergripande synpunkter

KLYS ser positivt på Region Gävleborgs förslag till ny kulturplan för perioden 2023-2026. Det är ett välarbetat dokument. De konstnärspolitiska ambitionerna genomsyrar helheten med tydlig saklighet. Sammanfattningsvis kan dock sägas att planen upplevs som skriven av flera pennor, där vissa har stor insyn och inlevelseförmåga och andra mindre. Där återfinns stycken som är väldigt allmänt hållna och i sak inte når önskvärd konkretion. Vissa områden är detaljbeskrivna, andra beskrivs i stora svepande ordalag. Det bör göras en ordentlig genomgång av ordval och språkbruk beträffande somliga avsnitt om konst och kultur, eftersom det alltjämt inte är alldeles tydligt vad som ska eller inte ska ingå under de olika ordparaplyerna. Även effekterna av ett nog så viktigt och behjärtansvärt fokus på miljö och hållbarhet bör noga ses över, så det inte börjar tillämpas som ett inbyggt krav på innehåll och uttryck i konstnärliga processer och verksamheter.

Det finns tyngd och tydlighet i de flesta av planens skrivningar om kulturbegreppen. Professionella kulturskapare och deras förutsättningar omnämns kontinuerligt och med en självklarhet. Förhållandet mellan kulturplanen och övriga regionala styrdokument beskrivs tydligt.

Det är väldigt positivt att regionen har tagit fram en lättillgänglig sammanfattning som visar på en ambition att nå ut bredare, till fler målgrupper med kulturplanen och därigenom öka förståelsen i regionen för hur kulturen fungerar.

Konstområdena i planen

Vid sidan av de konst- och kulturområden som nämns i samverkansmodellens förordning brukar många regioners kulturplaner idag även lyfta fram bl a *cirkus*, *dramatik*, *spelkultur* och *dataspel*.

Under rubriken "Samspel med länets kommuner, civilsamhälle och professionella konst- och kulturliv" (sid 16) beskrivs samspelet mellan dessa olika instanser och vikten av att de med varaktigt regionalt uppdrag samspekar med arrangörer och producenter. I en uppräkningslista av kultur som är konststartsöverskridande eller som inte har en etablerad finansiering finns bland annat spelkultur och nycirkus. Att marginalisera spelkultur och cirkus på detta sätt känns inte optimalt. I kulturplanen har begreppet *crossmedia* fått en egen rubrik – här borde spelkulturen, spelutveckling osv. vara en självklar del. På samma sätt borde cirkus beskrivas under rubriken Scenkonst som en naturlig del vid sidan av teater/dans/opera/musikal.

KLYS kommentarer och förslag:

- En kompetent och välskriven kulturplan som dock har många i sak svepande skrivningar.
- Det bör göras en genomgång av ordval och språkbruk i en del avsnitt om konst och kultur
- Konstområdena *cirkus* och *dramatik* bör finnas med i planen, och *spelkultur* utvecklas mer.

3 Begrepp och definitioner

Begreppet kulturskapare

Generellt förespråkar KLYS att regionerna i sina kulturplaner har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller **yrkesverksam**) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer.

KLYS välkomnar att Region Gävleborg i sin kulturplan genomgående använder kulturskaparbegreppet korrekt. Begreppsligt sett framstår planen över lag som mycket väl genomarbetad.

Begreppet konstnär

KLYS förespråkar, liksom Konstnärsnämnden, att begreppet **konstnär** – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och formkonstnär*. I Gävleborgs plan används konstnärsbegreppet något inkonsekvent, eftersom bild- och formkonstnärer kallas ”konstnärer” på bl a sidorna 37 och 61, medan ordet konstnär även på flera ställen används i den breda betydelsen för alla konstområden. Vi vill anmärka på att ordet *konst* används ospecificerat otydligt vid sidan av *slöjd* (s. 39).

Kulturell mångfald

Det är bra hur regionen på en rad ställen i planen påpekar att utvecklingsarbetet bl a syftar till att skapa en mångfald av berättelser, föreställningar och uttryck inom flera olika konstområden. KLYS saknar dock i planen några konstområdesövergripande skrivningar om på vilket sätt regionen avser att främja kulturell mångfald, dvs. en bredd av konst- och kulturuttryck gällande det regionala kulturlivets utbud, distribution och produktionsmöjligheter för konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden. Något som borde kunna nämnas i planen är om och hur Gävleborg på regional nivå implementerar *Unescos mångfaldskonvention*⁵ från 2005.

Kulturens egenvärde, konstnärlig kvalitet, konstnärlig frihet och yttrandefrihet

Det är positivt hur begreppet *konstens och kulturens egenvärde* betonas redan i förordet samt på flera andra ställen i planen, och att regionens betonar att det finns särskilda kärnprinciper för att värna konstens och kulturens egenvärde.

Om scenkonsten, musiken och litteraturen skriver regionen i planen att det vill kunna erbjuda ett utbud ”av hög kvalitet”. För konsekvensens skull bör väl detta även betonas gällande film- och bild och formområdena samt andra konstområden.

KLYS värdesätter att Gävleborgs plan tydligt understryker vikten av konstnärlig frihet, yttrandefrihet och åsiktsfrihet inom kulturlivet och bland de yrkesverksamma kulturskaparna i länet, och att frihet för kulturskapare kopplas till främjande av konstnärlig kvalitet.

Se vidare i avsnitt 5 nedan.

KLYS kommentarer och förslag:

- Planen framstår som begreppsligt väl genomarbetad, med några få undantag gällande bl a begreppen *konstnär* och *konst*, vilka används i både bred och specifik betydelse.
- Utveckla gärna konstområdesövergripande skrivningar om att främja *kulturell mångfald*.
- Mycket bra hur *konstnärlig frihet* och *yttrandefrihet* betonas i planen.

⁵ <http://u4614432.fsd.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mjan-de-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

4 Samråd med professionella kulturskapare

KLYS välkomnar att regionen hade ett dialogforum för yrkesverksamma kulturskapare i våras inför remissen av kulturplanen, men ser helst att Region Gävleborg inrättar ett formaliserat konstområdesövergripande samråd med kulturskapare enligt vår beskrivning nedan.

KLYS och KLYS medlemsorganisation Svenska Fotografers Förbund (SFF) vill hoppas och tro att yrkesgruppen fotografer räknas in aktivt vad gäller regionens dialoger och samråd. SFF uppmuntrar Region Gävleborg att ta in en yrkesfotograf i något av de dialogforum som regionen har med det professionella kulturlivet, såsom gjordes i dialogforumet inför denna kulturplan. SFF hjälper gärna till med förslag på namn och kontakter. Se vidare i avsnitt 7.3 nedan.

Några generella informationspunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en **konstområdesövergripande** dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtagande, genomförande och uppföljning.
- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt **yrkesverksam** och **medlem i någon av KLYS medlemsorganisationer** – något som borgar för professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan⁶.
- **Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte** enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS har tagit fram i samarbete med KLYS medlemsorganisationer. Se KLYS broschyr *Att ta betalt*⁷.
- **Det är viktigt att samrådet omfattar och representerar både kulturskapare från det s k fria kulturlivet och anställda vid kulturinstitutioner i regionen.** Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Det är olyckligt om de institutionsanställda kulturskaparnas synpunkter inte skulle komma fram på grund av obalans i representationen i kulturskapardialogerna, dvs. om vissa kulturskapare i regionen får egen direktrepresentation och dialog, medan institutionsanställda, oavsett anställningsform, kanske bara representeras kollektivt via någon person på ledningsnivå. KLYS vill påminna om vikten av att regionen beaktar denna problematik och **agerar för att lyfta samtliga professionellt verksamma kulturskapares röster och perspektiv i regionen**, oavsett deras anställnings-/verksamhetsform och institutionskoppling.

KLYS kommentarer och förslag:

- KLYS hoppas att Region Gävleborg inrättar ett formaliserat konstområdesövergripande samråd med yrkesverksamma kulturskapare.
- KLYS föreslår att regionen tar in en yrkesfotograf i kulturskaparsamrådet.
- Representanter i kulturskaparrådet bör vara medlemmar i KLYS-organisationer.
- Arvodet för mötesdeltagare i samråd bör följa KLYS arvodesrekommendationers nivå.
- Ta hjälp av *KLYS samrådsguide*, eller kontakta KLYS kansli vid behov av stöd och råd i dialogarbetet med regionens professionella kulturliv.

⁶ http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

⁷ <http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/Att-ta-betalt-2019.pdf>

5 Kulturplanens kulturpolitiska utgångspunkter

Under rubriken "Kultur, konst, kulturarv och övriga begrepp" (sid 8) identifierar regionen kultur- och konstpolitik som politik för tillgång till kultur respektive politik för konstnärligt skapande/utövande. Den uppdelningen är intressant men här saknas källhänvisning och kanske ett lite längre problematiserande. Det är emellertid värdefullt att regionen kopplar ihop utveckling av förutsättningar för konst och kultur med samhällsplanering och regional utveckling.

Regionens kommuner

Bra hur regionens kommuner nämns ofta i planen. KLYS vill påminna om komplexiteten med små och stora kommuner med olika politiska styren och verksamhetsuppdelning. Detta är ett förhållande som kan vara problematiskt för utvecklingsarbetet på sikt. Hur ska regionen stimulera en eventuellt mindre ambitiös kommun så att kulturplanen förverkligas likvärdigt för samtliga medborgare i regionens alla kommuner?

Kulturens egenvärde, principen om armlängds avstånd, konstnärlig frihet

Det är mycket positivt hur Region Gävleborg i sin kulturplan i ett eget avsnitt med huvudrubriken "Kultursektorns integritet" (s. 22) lyfter fram både "åsiktsfrihet, yttrandefrihet och konstnärlig frihet" samt *principen om armlängds avstånd* mellan konst och politik. Bra att även tjänstepersoner nämns vid sidan av politiker som viktiga att hålla utanför detaljstyrning av verksamhetsinnehåll i kulturlivet. Detta går i linje med vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁸

Även om KLYS ser mycket positivt på hur *principen om armlängds avstånd* poängteras i Gävleborgs kulturplan vill vi påtala det som även *Sveriges Författarförbund* nämner i sitt eget remissvar på planen, dvs. att det finns tveksamheter i denna kulturplan kring om principen verkligen kommer att följas i alla avseenden. De övergripande utvecklingsområdena "stärkt interaktion", "vidgat deltagande" och "miljömässig hållbarhet" har *hållbarhet* som en röd tråd som på olika vis ska genomsyra utvecklingen av olika kulturaktörers verksamheter, vilket inte kan tolkas annat än som ett slags styrning av verksamhetsinnehållet i olika grad, och alltså något som knappast kan vara förenligt med *principen om armlängds avstånd*.

Det vore alltså önskvärt om regionen i planen också tydliggör hur fri konst och kultur relaterar till instrumentella aspekter i den regionala kulturpolitiken i Gävleborg. Hur avser regionen att arbeta under planperioden för att upprätthålla kulturens egenvärde och kvalitet i det politikområdesövergripande utvecklingsarbetet med bl a kulturella och kreativa näringar? (Mer om KKN står i avsnitt 6 nedan.)

Konstnärlig kvalitet

KLYS välkomnar att kvalitetsbegreppet lyfts fram på flera ställen i denna kulturplan, men vill understryka vikten av att regionen är konsekvent om *kvalitet* inom alla konstområden, inte bara i vissa, och att ordet inte bara blir ett i planen välklingande ord i skrift, utan att det ges konkret innebörd i kulturutvecklingsarbetet i realiteten.

⁸ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

Självfallet bör det understrykas att det inte är regionens uppgift att definiera och specifikt beskriva vad konstnärlig kvalitet är, utan något som inom ramen för *armlängds avståndsprincipen* referensgrupper och externa sakkunniga ska hjälpa till att orientera kring. Vi efterlyser dock mer om vad regionen lägger in i kvalitetsbegreppet än vad som nu görs aningen sporadiskt i planen.

Om scenkonsten, musiken och litteraturen skriver regionen i planen att det vill kunna erbjuda ett utbud "av hög kvalitet". För konsekvensens skull bör väl detta även betonas gällande film- och bild och formområdet samt andra konstområden. Som nämndes ovan värdesätter KLYS att Gävleborgs plan att konstnärlig frihet för kulturskapare kan ses som en främjandefaktor för konstnärlig kvalitet.

Mångfalds- och jämställdhetsfrågor

Vi välkomnar att Gävleborg har "vidgat deltagande" som en av planperiodens särskilda prioriteringar, och att detta beskrivs i ett avsnitt på sidan 25. Kanske kunde regionen i sin kulturplan lyfta saken något bredare och tydligare och med mer konkreta kopplingar till kulturlivet och de olika konstområdena när det gäller hur regionen löpande avser att utveckla arbetet med mångfalds- och jämställdhetsfrågor. Hanteringen av dessa frågor är viktig och komplex, och regionen bör förslagsvis låta någon med god kompetens inom området se över saken.

KLYS kommentarer och förslag:

- KLYS välkomnar avsnittet om *principen om armlängds avstånd* och *kulturens egenvärde*, men ser risker för att principen inte kan följas om hållbarhetsmålen styr kulturverksamhetens innehåll.
- Sporadiskt skrivet om kommunal samverkan i planen. Hur avser regionen se till att likvärdighet i kulturen ska upprätthållas mellan alla regionens kommuner under hela planperioden?
- Skrivningar om synen på kvalitetsbegreppet bör utvecklas i planen, gärna under egen rubrik.
- Arbetet med mångfalds- och jämställdhetsfrågor i kulturlivet kunde kanske förtydligas kopplat till vart och ett av konstområdena.

6 Kulturskarpares villkor och regional konstnärspolitik

KLYS välkomnar den konstnärspolitiska tydlighet som på det stora hela genomsyrar Gävleborgs förslag till kulturplan för 2023-2026. Redan i förordet lyfts kulturskaparna och deras villkor fram. Regionens visar på en medvetenhet i begreppsapparaten i planen och vad som är viktigt att nämna i sak gällande yrkesvillkoren för professionella kulturskapare.

Risken finns dock alltid att ambitioner gällande stärkta villkor för kulturskapare blir allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under hela planperioden, snarare än konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

Ekonomiska villkor för kulturskapare

Utän goda villkor för kulturskapare kan de inte vara den dynamiska, utmanande och obundna kraften enligt självständighetsmålet i de kulturpolitiska målen, vilket i sin tur påverkar medborgarnas möjligheter att ta del av konst, och den konstnärliga kvalitet som är tänkt att prägla samhällets utveckling.

Även om mycket i denna kulturplan om kulturskarpares villkor är föredömligt skrivet finner KLYS det förvånansvärt tunt skrivet om regionens syn på upphovsrättsliga frågor och upphovspersoners och utövande konstnärers förutsättningar i kulturlivet. Se vidare vad vi skriver om digitalisering och upphovsrätt nedan.

Det är tillfredsställande formulerat på sidan 23 om att ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer. Här kan tilläggas att det ska gälla även om den som beställer arbetet inte omfattas av dessa. Vi vill påminna om att regionen alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer bör beakta såväl kollektiv- och ramavtal, som arvodesrekommendationer och upphovsrätt. KLYS finner det också önskvärt att regionen i sin kulturplan formulerar vilka ekonomiska ambitioner man har för att uppnå detta.

Kulturskapares arbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat. För denna sak är det viktigt att Region Gävleborg i sin kulturplan (förslagsvis i avsnittet på sidan 23) uppmärksammar att även regionalt anlitade kulturskapare på alla nivåer i kulturverksamheter har rätt till en god arbetsmiljö.

I anslutning till avsnittet om yttrandefrihet och konstnärlig frihet kunde regionen lyfta problematiken med ett ökat hot och hat mot kulturskapare, och om det finns konkreta förslag på åtgärder från regionens sida.

Kompetensutveckling för kulturskapare

På en rad ställen i kulturplanen talas det om kompetensutveckling, fortbildning och att regionen avser att skapa "kompetenshöjande insatser". Detta är bättre framhållet än i många andra kulturplaner som vi har läst, men det blir sporadiskt i planen som helhet. Gävleborgs kulturplan kunde nog tjäna på att förses med en samlad redogörelse för regionens kompetensutvecklingsfrågor gällande de yrkesverksamma kulturskaparna i regionen inom alla konstområden. Detta skulle kunna göras med rubriken "Kompetensutveckling".

Gränsdragningar mellan professionellt och ideellt kulturskapande

Det finns delar av det regionala kulturlivet där det kan vara komplext att hantera gränsdragningar mellan ideellt respektive professionellt kulturskapande samt amatörkultur. Se vad vi skriver nedan i scenkonstavsnittet om arrangörer.

En i KLYS ögon ytterst relevant fråga att ställa sig är hur gränsen mellan professionella och amatörer kan upprätthållas på sikt, eller i vilken grad regionen i sin kulturpolitik eftersträvar tydliga gränsdragningar mellan professionellt verksamma och de ideella samt amatörer, bli när det kommer till arrangörsleden i den regionala kulturen. Liksom regeringens konstnärspolitiska utredning från 2018 betonar, menar KLYS att professionella kulturskapare med erfarenheter och kunskaper från sina yrken har avgörande betydelse för konst- och kulturlivets utveckling i en region, inte minst i lokalsamhällena. Professionell konst och kultur är ofta utgångspunkt och förebild för amatörverksamheter och ideella krafter och initiativ. De yrkesverksamma kan fungera som draglok, katalysatorer och utbildare i föreningslivet och för medborgarna över lag i kulturlivet.

KLYS ser långsiktigt en generell fara i landets regioner att ett motsatsförhållande kan uppstå mellan ideellt driven och professionell kultur, och att ekonomiska hänseenden tenderar att styra den regionala politiken mot kostnadseffektiva lösningar, där föreningsverksamhet och ideell kultur ibland stimuleras mer än professionell kulturutveckling. Risken tror vi är störst i gles- och landsbygd där det ofta finns mindre resurser till professionell kulturell infrastruktur och kompetens.

Kartläggning av kulturskaparna och deras förutsättningar

KLYS ser gärna att regioner kartlägger förutsättningarna för att vara yrkesverksam kulturskapare i sin region. Inom konstområden där detta inte redan gjorts rekommenderar KLYS att det görs en översikt över vilka kulturskapare som är yrkesverksamma, och vilka som är knutna till de olika kulturinstitutionerna, samt under vilka villkor de utför sina uppdrag och anställningar. En sådan kartläggning bör vara ett levande dokument att återkommande uppdatera för att skapa en god grund för en välförankrad och utvecklad regional konstnärspolitik under planperioden, som inger förtroende hos alla inblandade parter. En löpande regional kartläggning kan med fördel ta sin utgångspunkt i regeringens konstnärspolitiska utredning från 2018 samt i regeringens konstnärspolitiska skrivelse från 2021⁹ och den sk återstartsutredningen¹⁰.

KLYS välkomnar detta som regionen redogör för på sidan 53, och vi hoppas att det fria kulturlivets yrkesverksamma kulturskapare inom samtliga olika konstområden involveras helt och fullt enligt vad som aviseras här:

”Region Gävleborg kommer att formalisera ett förslag till länets kulturaktörer med varaktigt regionalt uppdrag och kommuner för att kartlägga länets kulturella infrastruktur utifrån deras kvalitetssäkrade data.

Denna plattform blir ett uppföljningsverktyg och kommer att uppmuntra kulturella aktörer – länets kommuner, kulturaktörer med varaktigt regionalt uppdrag, ideella föreningar och kulturskapare – att samarbeta med varandra. Dessutom kan denna plattform vara ett sätt att leverera beslutsunderlag till länets politiker.”

Konstnärlig residensverksamhet

Residens nämns i avsnitten om dans och bild och form, men i övrigt i Gävleborgs kulturplan saknas det helt skrivningar om konstnärlig residensverksamhet inom film, litteratur, musik etc. Även om konkretion om residensverksamhet eventuellt kommer att göras i årliga aktivitetsplaner tycker vi att en flerårig kulturplan övergripande borde nämna residensverksamhet och information om hur regionen i stora drag avser att utveckla olika sorters residens. Eller är det så att Region Gävleborg inte har några planer för konstnärsresidens utöver de konstområden som nämns?

Ett konstnärsresidens sätter regionen på kartan; lockar dit intressanta namn, och i förlängningen kan yrkesverksamma kulturskapare få upp ögonen för lokala berättelser och perspektiv att förmedla till omvärlden. Ofta kan publika framträdanden kopplas till residenset som ett sätt att ge tillbaka. Egna regionalt eller interregionalt organiserade residens behöver inte alltid vara särskilt kostsamma eller svåra att arrangera.

Kulturella och kreativa näringar (KKN)

I en så i övrigt välstrukturerad och fyllig kulturplan överraskas KLYS av att det saknas ett specifikt avsnitt om kulturella och kreativa näringar (KKN), som i de flesta regionala kulturplaner nuförtiden brukar beskrivas under en egen rubrik. KKN lyfts på några olika ställen i Gävleborgs plan, det är bra men regionens hantering av området blir på det stora hela för läsaren sporadisk och ostrukturerad.

KLYS välkomnar dock att regionen påpekar följande på sidan 9:

⁹ Politik för konstnärers villkor, Skr. 2020/21:109

¹⁰ Från kris till kraft; SOU 2021:77; <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/09/sou-202177/>

”Professionella kulturskapare utgör kärnan i kulturella och kreativa näringar. De försörjer sig på sin konst eller strävar efter att göra det, med hög yrkeskunskap genom dokumenterad utbildning och/eller erfarenhet inom sitt konstområde.”

KLYS noterar att det är enbart i avsnittet om kulturarv och kulturmiljö som KKN lyfts fram som en specifik utvecklingspunkt: ”verka för att nyttja kulturarv och kulturmiljö inom kulturella och kreativa näringar” (s. 32)

I ett avsnitt om ”Övriga stöd” under huvudrubriken ”Region Gävleborgs insatser utöver kultursamverkansmodellen” påpekas följande:

”Inom ramen för Region Gävleborgs uppdrag för regional utveckling finns stöd till kulturella och kreativa näringar.” (s. 43)

KLYS skulle gärna se att kulturplanen tog upp KKN mer övergripande och där lyfte kulturskapar- och konstnärliga perspektiv på KKN och hur KKN kopplas till utvecklingsinsatserna inom de olika konstområdena och för professionella kulturskapares villkor under planperioden.

Även om mer konkretion sannolikt kommer i årliga handlingsplaner vore det på sin plats i Gävleborgs fleråriga kulturplan med redogörelser för KKN som kopplar utvecklingsmål till sakfrågor som exempelvis resurscentrum med datorpark, handledningsmöjligheter, replokaler och teknikpooler.

KLYS vill också påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd.

Region Gävleborg skulle med fördel kunna använda sig av ett regionalt kulturskaparsamråd, som engageras bl a konkret i KKN-frågor och möts med näringspolitiska referensgrupper för brobyggande i KKN-utvecklingsfrågor i regionen.

KLYS ingår som expert i den statliga utredning som tillsatts för att ta fram en nationell strategi för kulturella och kreativa näringar. KLYS har gjort ett skriftligt inspel till utredningen, som också har bäring på den regionala nivån.

Digitalisering

Vi kan konstatera att Region Gävleborg lyfter digitaliseringen i kulturlivet lite varstans i sin kulturplan. Utöver skrivningar i avsnitten om kulturarv och kulturmiljö, film och crossmedia utelämnas dock i stort sett konstområdena i övrigt helt och hållet när det gäller digitaliseringsfrågor.

Förslagsvis kunde kulturplanen samlat i ett eget rubricerat avsnitt lyfta digitaliseringen kopplat till kulturskapares villkor och i relation till konstområdena, och hur kultur- och konstnärspolitiken ska hantera konstnärliga utvecklingsfrågor kring digitalisering rent konkret i regionen under planperioden. Hur en region avser att arbeta för att utveckla kopplingen mellan kulturskaparyrken och den digitala tekniken är en viktig fråga. KLYS vill påminna regionen om att titta på *Konstnärskommitténs rapport Digitaliseringens konsekvenser för konstnärers villkor*.¹¹

Finns det tankar kring ett övergripande kompetenscentrum för digital utveckling i Region Gävleborg, eller interregionalt, för att kunna utnyttja den nya tekniken? Att t ex musikkonserter ska kunna sändas vidare till fler än de som har möjlighet att åka till konsertlokalen kräver både kunskap och utrustning

¹¹ https://www.konstnarsnamnden.se/om_konstnarsnamnden/publikationer/digitaliseringens_konsekvenser

som inte alla har. Kommer det att satsas så att teknisk utrustning kan tillhandahållas? I KLYS ögon är detta sakfrågor som med fördel kan samordnas interregionalt med närliggande regioner.

Upphovsrätt

KLYS ställer sig frågande till varför Region Gävleborg i sin kulturplan är så sparsam med att nämna upphovsrättsliga frågor kring kulturskapares yrkesverksamheter och upphovspersoners villkor. Vi välkomnar att upphovsrätten påtalas i avsnittet om kulturskapare på sidan 23, men det är viktigt att planen kompletteras med fler skrivningar i saken. KLYS efterlyser i alla regionala kulturplaner ett tydligt konstaterande att upphovsrätten är en viktig faktor, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från när det gäller kulturskapare och konstnärer. Vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om upphovsrätten och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i länet, och uppmuntra kommunerna att, beroende på användning, skriva avtal med upphovsrättsinnehavarna. Detta är särskilt viktigt om regionen avser att seriöst arbeta för att främja kulturskapares villkor.

KLYS kommentarer och förslag:

- Bra hur mycket av **ekonomiska villkor** gällande yrkesverksamma kulturskapare nämns på sid 23, kollektivavtal och upphovsrätt.
- Bra att **kartläggningar** av regionens kulturliv lyfts fram, men oklart i vilken grad professionella kulturskapare inom alla konstområden involveras. Bör nämnas i planen om andra kartläggningar redan gjorts inom vissa konstområden som underlag till kulturplanen.
- Bra att **kompetensutveckling för kulturskapare** nämns på många ställen, men samla gärna ämnet i ett eget avsnitt.
- Det saknas skrivningar i planen om regionens hantering av **kulturskapares arbetsmiljö** och om regionen har åtgärder för att stävja **hat och hot** mot kulturskapare.
- Det saknas ett övergripande avsnitt om **digitaliseringen** och en koppling till kulturskaparnas villkor. Koppla gärna digitalisering konkret till insatser inom konstområdena; hur kulturskaparnas yrken relaterar till regionala digitala satsningar i praktiken.
- Bör komplettera planen med mer utförliga skrivningar om regionens syn på och hantering av **upphovsrätten för kulturskapare**, även specifikt kopplat till digitalisering inom konstområdena.
- Sporadiska skrivningar om **konstnärliga residens** inom enbart några konstområden. Hur är planerna inom övriga områden? Samla gärna detta i ett konstområdesövergripande avsnitt.

7 Synpunkter gällande de olika konstområdena

7.1 Scenkonst – Teater, dans och musik (s. 27-29)

KLYS och KLYS medlemsorganisationer **Fackförbundet Scen & Film** och **Sveriges Yrkesmusikerförbund (Symf)** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om scenkonst och musik:

Genomgående används begreppet **scenkonst** vilket vi tycker är positivt. Regionen väljer att beskriva scenkonst som musik, teater och dans – här saknar vi verkligen *cirkus* som eget begrepp. Det är anmärkningsvärt att begreppet cirkus inte finns med i kulturplanen som ett eget begrepp då cirkuskonsten har en lång historia i Gävle. Gävle kommun utsåg till exempel 2020 till ett cirkusår vilket pandemin dock satte käppar i hjulet för.

Vi tycker även att begreppet *musik* i planens disposition kan stå fristående från scenkonst som ett eget begrepp och få en egen rubrik. Den musik som ryms inom scenkonstbegreppet kopplar vi generellt sett till musikteater/ opera/musikal, medan musik som egen rubrik mer kan kopplas till t ex rena musikinstitutioner, konsert-verksamheter av olika slag och det professionella fria musiklivets musiker och musikverksamheter.

Scenkonst – teater, dans och musik

Till uppräknigen av kulturaktörer på scenkonstsidan läggs även regionens enda fria etablerade professionella teatergrupp *Skottes Musikteater*. Det är bra att regionen synliggör både den och indirekt faktiskt blottar en påtaglig brist på andra aktörer i branschen.

Teater

Att lyfta amatörteaterföreningar inledningsvis under en rubrik som ska beskriva scenkonstens aktörer i Gävleborg är i våra ögon problematiskt. I nästa stycke presenteras *Folkteatern* och *Riksteatern* och de beskrivs även närmare i ett eget stycke på sidorna 53-55. Det är emellertid ändå en märklig inledning att först nämna amatörteaterföreningar och andra grupper (vilka dessa är framgår inte, det borde det göra).

Under utbildningsmöjligheter omnämns dramapedagogutbildning och dramaundervisning inom ramen för kulturskolan – här saknar vi även hänvisning till cirkusutbildning inom kulturskolan.

Sista meningen på sidan 28 är vi lite undrande över: "Länets andra konstnärliga kompetenser bidrar till ett levande teaterliv". Här bör regionen även förtydliga vad som avses med "länets andra" – vilka menar regionen då finns inom teatern och inte inom teatern som då blir de "andra"?

Ser vi till teatern finns det en uppsjö konstnärliga kompetenser – från skådespelare, regissörer, scenografer, kostymdesigners till maskdesign, dramatiker och operasångare.

Dans

Det är glädjande att dansen fått ta större utrymme och getts mer förutsättningar under senare år, samt att kulturplanen visar på en fortsatt satsning på dans. Vi efterfrågar som oftast dock tydligare exempel på **hur** satsningar ska genomföras.

Att i samma mening lyfta dansens konstnärliga värde och vikten av att den främjar folkhälsan är lite slarvigt. Vi tycker nog att det konstnärliga värdet och dess betydelse kan beskrivas fristående och i en egen mening.

Särskilda prioriteringar

Angående prioriteringen "Undersöka möjligheten att stärka infrastrukturen inom övrig scenkonst" (s.29) undrar vi vad "övrig scenkonst" innebär, samt att vi anser att all scenkonsts infrastruktur har behov av att undersökas och följas upp.

Kollektivavtal samt löneindexuppräknings

KLYS, Symf och Fackförbundet Scen & Film välkomnar att vikten av *kollektivavtal* påtalas på sidan 23. Jämför vad vi skriver i avsnitt 6 ovan. Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten eftersom uppräknings av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

Arrangörsleden

Det är positivt att arrangörsleden i planen beskrivs och lyfts fram så ingående och som en viktig resurs. Generellt sett vill KLYS påminna om att alla regionala satsningar på att stärka arrangörsledet och nå ut i hela regionen inom scenkonsten och musiken är viktiga, men att det i en lokal kontext i gles- och landsbygd många gånger kan vara ideellt verksamma och amatörer som upprätthåller delar av (eller hela) infrastrukturen för scenkonsten, vid sidan av *Riksteatern* och enstaka kommunala satsningar. I detta avseende är det angeläget att regionen i sin kulturplan tydliggör gränstragningar mellan vad som under planperioden är satsningar på professionell verksamhet och vad som är amatörverksamheter. Och hur offentliga resurser, både regionala, kommunala och nationella, samordnas och fördelas på bästa sätt för en långsiktighet i regionens professionella scenkonstutveckling, samt vilka avtalsenliga och skäliga ersättningsnivåer som gäller.

7.2 Bild och form (s. 37)

Konstnärernas Riksorganisation (KRO) är medlem i KLYS och företräder drygt 3400 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Organisationen arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. Utöver vad KLYS och KRO gemensamt skriver nedan hänvisas till KROs separat inskickade remissyttrande, som mer ingående analyserar bild och formområdet i Region Gävleborg. 67 av organisationens medlemmar är bosatta i regionen.

Övergripande synpunkter och avsnittet 'Regionala kärnprinciper'

Vårt övergripande intryck av kulturplanen är att den är både grundligt genomförd och förankrad i den verklighet som råder för våra medlemmar. Det märks att det finns både erfarenhet och hög kompetens inom regionen inom kulturområdet. Vi efterlyser dock mer konkretion i fråga om vad regionen behöver utveckla och tydliga prioriteringar för kommande planperiod.

Under rubriken Regionala kärnprinciper vill vi speciellt lyfta fram avsnittet om professionella kulturskapares villkor (s. 23). Här framgår att det finns en stor insikt om vikten av goda arbets- och avtalsvillkor för kulturskapare i länet. En formulering som "Yrkesverksamma inom kultursektorn måste ha goda arbetsvillkor" sätter frågan om arbetsvillkor högt på agendan vilket är mycket glädjande. För bild- och formkonstnärer är det en stor utmaning att de inte får betalt för den arbetstid de lägger ner före, under och efter en utställning. Ett viktigt steg är att tydligt prioritera detta i regionens egen budget, vilket i sin tur skapar förutsättningar för Kulturrådet att skjuta till mer medel. Vi vill gärna se att regionen gör en uppföljning för att säkerställa att frågan om skäliga ersättningar är aktuell.

Avsnittet bild- och formkonst och slöjd (s. 37-39)

Professionell bild- och formverksamhet

Kulturrådet införde 2018 professionell bild- och formverksamhet som ett specifikt kulturområde i kultursamverkansmodellen. På sid 14 i Regional kulturplan Gävleborg 2023-2026 nämns också professionell bild- och formverksamhet som ett av sju verksamhetsområden.

I det fördjupande avsnittet på sid 37-39 så behandlas däremot bild- och formkonst tillsammans med slöjd. Vi vill att kulturplanen behandlar området professionell bild- och formkonst i ett eget avsnitt separerat från slöjd och att respektive område får egna prioriteringar. Vi anser att tydligheten i kulturplanen i och med det skulle öka väsentligt och att båda områdena skulle gynnas av att få egna områdesspecifika skrivningar och prioriteringar.

Regionens prioriterade områden för bild- och formkonst och slöjd

Innehållet i avsnittet "Bild- och formkonst och slöjd" är slående likt det vi hittar i kulturplanen för 2019-2021 (gäller även 2022) och prioriteringarna är i princip desamma, utom att punkten om kultur för barn och unga utökats och en ny punkt om förstärkt integrering av miljömässig hållbarhet lagts till. Vi antar att det har sin förklaring i att prioriteringarna långsiktiga och allmänt hållna och därmed relevanta även idag, men vi menar att det är viktigt att också synliggöra utvecklingen av prioriteringarna inom området.

Utställningsmöjligheter

Hur kan Länsmuseet Gävleborgs och även Hälsinglands museums utställningsverksamhet med samtida bild- och formkonst stärkas? Ett förslag är att genomföra ett större, återkommande, konstevenemang i länet. Med ett roterande värdskap eller satellitverksamheter kan fler av regionens invånare nås av bild- och formkonst och fler konstnärer kan verka lokalt. Att regionalt synliggöra privata och kommunala utställningsarrangörer kan också främja samtidskonstens utveckling i Gävleborg. På så sätt kan regionen ännu bättre uppfylla ansvaret, enligt förordningen om stöd till regional kulturverksamhet, att främja en god tillgång för länets alla invånare till professionell bild- och formkonst.

En utökad utställningsverksamhet kan i sin tur skapa förutsättningar för ökade statliga stöd. Det skulle också stärka infrastrukturen för den samtida konsten och möjliggöra för fler yrkesverksamma konstnärer att etablera sig i länet, både i stad och på landsbygden, något som skapar positiva bieffekter även på övriga näringar.

MU-avtalet

Avtalet för medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet) reglerar ersättningar till bild- och formkonstnärer vid utställningsuppdrag. Avtalet är bindande för statliga aktörer men skall vara vägledande för alla utställningsarrangörer med offentlig finansiering och är i dag branschpraxis. Det är därför av största vikt att det skrivs in strategiskt viktiga dokument, som kulturplaner, att MU-avtalet skall följas. Vi tycker det är mycket glädjande att på sid. 37 läsa att Region Gävleborg följer våra rekommendationer när det gäller arvoden och tillämpar MU-avtalet (avtalet för Medverkans- och utställningsersättning), och på sid. 61 att Kultur Gävleborgs verksamhetsutveckling inom konst sprider kunskap om MU-avtalet till länets arrangörer.

Tyvärr får många utställande konstnärer i landet sällan ersättning för sitt arbete före, under och efter en utställning (medverkansersättning). Detta är oacceptabelt. Regioner och kommuner måste se till att budgetera för att konstnärer får skäligena arvoden som ersätter dem för produktionskostnader och arbetstid före, under och efter utställningar i regional och kommunal regi.

Vi vill att regionen säkerställer att avtalet för Medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet) alltid tillämpas för bild- och formkonstnärer som ställer ut i länet, och att arrangörer och andra konst-, form- och designverksamheter som får regionalt stöd ges ekonomiska förutsättningar att kunna ge skäliga ersättningar vid utställningar, panelsamtal, föreläsningar samt andra uppdrag och projekt.

Genom att tydligt prioritera detta i regionens egen budget skapas också förutsättningar för att Kulturrådet ska skjuta till mer medel. En lösning, som Region Kronoberg anammade, kan vara att anslå medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även kommunala och ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

Ett sätt att garantera att bild- och formkonstnärer får skälig ersättning vid utställningar är att anta en regional konstnärspolicy som reglerar hur regionen skall avtala om arvoden, med mera, när den anlitar bild- och formkonstnärer.

Den offentliga konsten

Vi läser på Region Gävleborgs hemsida att "Från och med 2012 ska en procent av Region Gävleborgs beräknade investeringar i byggnader, som inriktning, användas för konstnärlig miljögestaltning. Nu pågår och planeras stora om- och tillbyggnader inom regionen. Kultur Gävleborg leder den konstnärliga miljögestaltningen, vilket innebär en ökad möjlighet att arbeta med byggnadsanknuten och platspecifik konst i hela länet." Vi ser mycket positivt på detta. Enprocentsregeln nämns också på flera ställen i kulturplanen.

Den offentliga konsten är ett av de mest demokratiska konstnärliga uttryck vi har och innebär en unik möjlighet att upphandla konst av hög kvalitet som görs tillgänglig för invånarna. Därför bör regionen i dialog med kommunerna erbjuda verktyg som säkerställer att kulturen och konsten finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen. Kommunerna kan till exempel med fördel skriva in enprocentsregeln i markanvisningarna. På så sätt delas ansvaret för de konstnärliga gestaltningarna mellan allmännyttiga bolag och privata exploatörer vilket borgar för konkurrensneutralitet mellan bolagen och att invånarna får likvärdig tillgång till offentlig konst. Det bidrar till att öka kvaliteten i livsmiljöerna och skulle göra hela Region Gävleborg intressantare att bo i, verka i och att besöka.

Vid stora byggprojekt borde regionen överväga möjligheten att avsätta en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i delar av regionen där det inte byggs lika mycket.

Vi rekommenderar också att regionen tar fram en konstnärspolicy med riktlinjer för hur regionen skall agera när den ger uppdrag till konstnärer.

Resurscentrum för bild och form

Region Gävleborg har anställda kulturutvecklare/konstkonsulenter som arbetar med att utveckla verksamheter och stötta både kommuner och det regionala kulturlivet. Region Gävleborg skulle kunna vidareutveckla det arbetet genom att utreda möjligheten att skapa ett resurscentrum för bild- och formkonsten med uppdrag att stärka infrastrukturen och förutsättningarna för konstnärer och underlätta för kommuners arbete med exempelvis enprocentsregeln och MU-avtalet.

Ett sådant centrum skulle kunna erbjuda rådgivning anpassad efter bild- och formkonstnärers behov och en fysisk mötesplats som strategiskt samlar och samordnar det regionala konstlivet, organisationer, myndigheter och näringsliv.

Flera regioner i Sverige har valt att satsa på sådana resurscentrum för bild och form, som Konst i Blekinge, Resurscentrum för Konst i Norrbotten och Konst i Halland. Även i Region Västmanland pågår ett arbete med att inrätta ett resurscentrum för bild och form vars verksamhet startar hösten 2022. Vi tror att ateljéföreningen och den konstnärliga kollektivverkstaden GAFFEL i Gävle skulle kunna fungera utmärkt som ett nav för ett sådant resurscentrum.

7.3 Fotografi

KLYS är medvetet om att *fotografi* formellt sett inte är ett eget verksamhetsområde inom kultursamverkansmodellen, men vår medlemsorganisation **Svenska Fotografers Förbund** (SFF) vill till Region Gävleborgs kulturförvaltning förmedla följande synpunkter på kulturplaneremissen:

I kulturplanen beskrivs att Hälsinglands museum och Läns museet Gävleborg har omfattande fotografiska samlingar, inte minst den sistnämnda med 2 miljoner fotografier. Fotografien som konst och kulturyttring finns dock främst i kulturplanen i ett kulturhistoriskt och musealt berättande perspektiv. Enbart på ett ställe i sin kulturplan nämner Region Gävleborg fotografi i ett nutida och skapande perspektiv och det är att Forsa Folkhögskola erbjuder estetiska utbildningar i fotografi. Vad gäller det regionala bild och form-verksamhetens uppdrag vill SFF understryka fotografien som en viktig del av bild- och formområdet med sina unika förutsättningar, möjligheter och behov. Och vi vill hoppas och tro att vår yrkesgrupp räknas in aktivt vad gäller dialoger och samråd. SFF uppmuntrar Region Gävleborg att ta in en yrkesfotograf i någon av de dialogforum som regionen har med det professionella kulturlivet, såsom gjordes i ett dialogforum i arbetet med denna kulturplan. Det skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven för fotografer inom Region Gävleborgs professionella kulturliv.

Vi är glada att läsa att Region Gävleborg, regionala museer och flera av de kommunala aktörerna arbetar i överensstämmelse med KROs rekommendationer kring arvoden och MU-avtal. Här vill vi uppmärksamma att MU-avtalet är tecknat mellan Kulturrådet och tre organisationer: KRO, Svenska Tecknare och oss på SFF och gäller därmed även fotografer. Samt att även SFF har rekommendationer kring arvoden och prissättning att tillgå för regionens aktörer vid beställning och inköp av fotografi. Vi är också glada över att läsa att länets offentliga aktörer arbetar med att stärka de materiella förutsättningarna och villkoren inom konstfältet och att fler aktörer tillämpar rådande avtal samt tecknar licensavtal med Bildupphovsrätt i Sverige. Offentliga aktörer är stora bildköpare och får inte falla när det kommer till att betala för sitt nyttjande av fotografiska bilder och verk, vilket vi tyvärr allt för ofta blir varse om sker vid beställningar och upphandlingar av fotografiska tjänster, och därmed inte respekterar upphovsrätten. Yrkesverksamma inom kultursektorn måste – precis som ni skriver - ha goda arbetsvillkor och uppdragsgivare måste följa upphovsrättsliga regler och ge ekonomisk ersättning för deras arbete.

Kulturella och kreativa näringar nämns mycket kort i kulturplanen. I utformningen av insatser inom detta område uppmuntrar vi starkt till ett nära samråd med regionens professionella, inkluderat yrkesfotografer.

Två av de prioriteringar som lyfts fram för bild- och formområdet ser vi är särskilt viktiga för fotografer: mötesplatser för länets aktörer för erfarenhetsutbyte, kompetenshöjande insatser och samverkan, samt arbetet med att stärka professionella kulturskarpares villkor och skapa bättre förutsättningar för deras arbete. Här vill vi uppmärksamma att fotografer - ihop med designers, musiker och filmare - är i mångt och mycket gig-ekonomins skapare. Men i takt med gig-ekonomins utveckling växer en arbetsmarknad med sämre villkor fram. Möjligheterna måste bli större att leva och växa utifrån sitt kreativa yrke. Digitaliseringen nämns i kulturplanen helt kort. Värt att notera är att digitaliseringen skapar en mängd nya möjligheter inom kulturlivet men har inte i någon större utsträckning främjat fotografers (eller andra kulturskarpares/ upphovspersoners) möjligheter att få skäligt betalt, snarare tvärt om. Andra saker som skulle skapa bättre förutsättningar för fotografer verkandes i Region Gävleborg är fler utställningsplatser för fotografi, samtals kring fotografi, liksom mörkrum på KKV-verkstäder och studios att hyra för rimlig kostnad.

7.4 Film (s. 40-41)

KLYS och medlemsorganisationerna **Oberoende Filmarens Förbund (OFF)** och **Fackförbundet Scen & Film** har följande synpunkter på avsnittet om film i Gävleborgs kulturplan:

Vi reagerar inledningsvis på förordet. *"Prioriterat för kulturplanen är: barns och ungas rätt till kultur, jämlikhet för vidgat deltagande, demokratiskt förhållningssätt, kultursektorns integritet samt att professionella kulturskapare och skäliga villkor som professionella kulturskapare och övriga kulturarbetare ska ha i sitt utövande."* Här tycker vi att villkoren för professionella kulturskapare kan skärpas och förtydligas. Själva formuleringen är också ofullständig (se understruken text).

Över lag tycker vi att det är en bra kulturplan med vettiga och väl formulerade prioriteringar inom filmområdet. Här finns en relativt god analys av behoven inom området. Det är mycket positivt att behovet av mötesplatser tas upp på ett tydligt sätt. Vi hade dock gärna sett en tydligare analys av behoven bland regionens professionella filmare, utöver mötesplatser, såsom ekonomiska, praktiska eller mänskliga resurser.

På sidan 40 står det: *"Däremot har länet få gymnasiala och inga eftergymnasiala utbildningar för filmskapare, -pedagoger eller -vetare. En utmaning är bristen på filmpedagogisk fortbildning och lärarkompetens inom både filmpedagogik och filmproduktion."*

Ovanstående skulle behövas förtydligas. När det gäller filmpedagogik behövs en bättre skrivning om vad regionen vill med det filmpedagogiska och hur man kan anlita personer, filmskapare och särskilt utbildade i den verksamheten. Filmpedagogik är en sak, och professionellt filmarbete är en annan, dvs det är två olika former av kompetensutveckling. Viktiga frågor är därför vilken typ av fortbildning som regionen planerar för filmskapare, och hur regionen vill få fler professionella filmskapare/filmarbetare att etablera sig i länet.

Vi efterfrågar vidare att fokus även inkluderar etablerade och äldre filmare – att enbart fokusera på talangutveckling och film för unga utarmar filmkonsten över tid. Du behöver inte vara ung för att vara talang och du behöver inte göra uttalat film för unga för att nå unga.

Kanske kunde man även önska förslag på hur Gävleborg vill möta utmaningen i bristen på kompetens i undervisningen, här nämns både filmproduktion och filmpedagogik. Ett förslag är att investera i en långsiktig satsning på ett nätverk av pedagoger där man engagerar regionens filmare. Undervisning är en mycket bra extra inkomstkälla för många filmare.

Vad gäller prioriteringarna på sidan 41, så anser vi att den första punkten på listan ska vara formulerad lite mer precist och involvera filmkonst och inte endast produktion. Förslag: "ekonomiskt och tekniskt stödja utveckling av kvalitativ filmproduktion och verka för en utveckling av den samtida filmkonsten".

Också på sidan 41, anser vi att den sista punkten på listan borde vara två. Alltså "stödja utveckling av kvalitativ filmproduktion" borde vara en egen prioritering och "medverka till att tillgängliggöra regionalt producerad film" en enskild, detta är ju två olika områden och det låter lite svepande att ha dem i samma punkt.

Att budget inte brukar presenteras i kulturplaner inser vi men efterfrågar ändå någon form av ekonomiskt riktmärke då det i bilagorna till kulturplanen finns beskrivet hur ekonomiska stöd för

varaktiga regionala uppdrag fördelats över tid. Det vore för jämförelsegrund viktigt att se därför även hur filmen rent ekonomiskt fått tilldelning av pengar i jämförelse med andra kulturplansområden.

Det är positivt att arrangörsledet med biografier lyfts i kulturplanen och att de visar på de utmaningar som finns för arrangörerna.

”Samtliga kommuner i Gävleborgs län har minst en biograf som regelbundet visar film. Anpassningen till ständigt förändrade förutsättningar innebär stora utmaningar, som sätter frågor kring arrangörsutveckling och publikarbete i fokus för att kunna upprätthålla ett levande visningslandskap i länet.”

Vi instämmer i att publikarbetet är otroligt viktigt och det är lätt att bortse från det eftersom det inte alltid upplevs som lika intressant som att tala om produktion. Om det ska visas bland annat svensk film i framtiden utanför storstäderna och där nå en publik behövs stöd och publikarbete.

7.5 Litteratur (s. 35-36)

Vid sidan av vad som i detta yttrande här nedan kommenteras om litteraturen hänvisar vi till KLYS medlemsorganisation **Sveriges Författarförbunds** eget yttrande som har skickats in separat.

Sveriges Författarförbund är en facklig organisation för professionellt verksamma författare och litterära översättare. För närvarande har organisationen drygt 3 000 medlemmar. Den har funnits sedan 1893 och ser som sin uppgift att tillvarata och bevaka medlemmarnas juridiska, ekonomiska och ideella intressen, men också att skapa utrymme för brett och internationellt utbyte mellan författare och översättare. Författarförbundet erbjuder även rådgivning för allmänheten. Medlem i organisationerna KLYS, Copyswede, Bonus Copyright Access och ALIS.

I avsnittet om litteratur räknas en mängd olika sätt att vara litterärt aktiv på; man kan vara författare av skönlitteratur och sakprosa, översättare, illustratör(!), serieskapare, dramatiker mm. Sandviken som fristadskommun nämns i samma stycke i egenskap av att man sedan 2016 bjudit in ”skrivande” personer som gäster. Här kunde man önska en utförligare beskrivning av begreppet fristad, organisationen ICORN och en tydligare definition av begreppet ”skrivande”, vilket äger en ständigt återkommande definitionsproblematik. ICORN förmedlar boende till förföljda konstnärer, författare, journalister – inte till skrivande personer såsom de i andra sammanhang i kulturplanen hänvisas till som varande de som är litterärt aktiva på ett amatörmässigt plan. Ett slående exempel på begreppsförvirringen följer här, (från en tabell på sidan 36 gällande vad verksamhetsområdet ska ägna sig åt): ”skapa mötesplatser i länet bland annat för publik och författare, för skrivande personer, för författare och andra kulturskapare samt för skrivande barn och unga.”

Om det varaktiga regionala uppdraget sägs följande (s. 61): ”Författarnas och läsningens villkor är i ständig förändring och möjligheterna att verka konstnärligt som yrkesverksam påverkas av villkoren på det litterära fältet. Kultur Gävleborgs verksamhetsutveckling inom litteratur både följer och är med och påverkar den litterära utvecklingen nationellt för att skapa de bästa möjligheterna för länets aktörer.”

Detta är en mycket allmänt hållen avsiktsyttring, kanhända med flit. Verksamhetsområdet för litteraturutveckling har inte många år på nacken i regionen och söker fortfarande efter sin form; möjligen ska detta betraktas som ett försök att hålla öppet för detta sökande. Något som visat sig under senaste åren i regionen är att vid sjukskrivningar upphör i stort sett all aktivitet och blir vilande tills

sjukskrivningen upphör. Det är uppenbart att strukturen är bräcklig; på denna punkt önskar man se en ansats i ett stycke - förmodligen inom alla discipliner - till hur verksamhetsutvecklarna framgent samarbetar, överlappar och även blir ersatta av vikarierande verksamhetsansvariga vid längre sjukskrivningar.

Det bör även finnas information om regionalt samarbete med Sveriges Författarförbund och centrumbildningarna, för författarnas del Författarcentrum Norr, som är uppdragsförmedlare åt författare på ett nationellt plan.

8 Sammanfattning

KLYS finner mycket som är positivt med Region Gävleborgs förslag till ny kulturplan för 2023-2026. Vi välkomnar en generell tydlighet kring konstnärspolitiska perspektiv och hur professionella kulturskapare och deras ekonomiska villkor lyfts fram och ges mer förhållandevis mycket uppmärksamhet på ett pedagogiskt välformulerat sätt.

Denna kulturplan har ett förtjänstfullt fokus på konstens och kulturens egenvärde, konstnärlig frihet, yttrandefrihet och armlängds avståndsprincipen, samt en betoning av kulturskaparnas viktiga roll i kulturlivet. KLYS förvånas dock över att särskilda avsnitt om kulturella och kreativa näringar samt digitalisering i kulturlivet helt saknas i planen. Vi finner också att en rad väsentligheter behandlas aningen ostrukturerat och bristfälligt i planen, t ex kompetensutveckling för kulturskapare, konstnärsresidens och kunskapsinhämtning om/kartläggningar av kulturlivets verksamheter på olika nivåer.

KLYS ser ett generellt behov av att regionen, liksom flera andra regioner i landet har gjort, inrättar ett formaliserat konstområdesövergripande samråd med kulturskapare, vilket kan fungera som en expertgrupp som bl a kan följa upp vad regionen gör av sina konstnärspolitiska ambitioner under kommande planperiod rent konkret enligt vad som hävdas kulturplanen.

KLYS vill slutligen tacka Region Gävleborgs kulturförvaltning för att vi fick förlängd remisstid och gavs tillfälle att inkomma med dessa synpunkter på remissversionen av regionens kulturplan 2023-2026. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och regionala politiker.

För KLYS,
Carl Liungman
Regionalpolitisk strateg

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmars Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR